

Tautos ir nacijos sampratos problema

Paulius Kavaliauskas,

Mindaugas Jakutis

Vilniaus universitetas,
Gamtos mokslų fakultetas,
M. K. Čiurlionio g. 21,
LT-03101, Vilnius
El. paštas: paulius.kaval@gmail.com;
mindaugas.jakutis@gf.vu.lt

Kavaliauskas P., Jakutis M. Tautos ir nacijos sampratos problema. *Geologija. Geografija*. 2015. T. 1(1). ISSN 2351-7549.

Straipsnyje nagrinėjami politinėje erdvėje, ypač politinėje geografi-
joje, aktualūs *tautos* ir *nacijos* apibrėžimai bei šių sąvokų formavimasis
angliškoje ir lietuviškoje mokslinėje literatūroje. Pateikiama nagrinėjamų
sąvokų problemiško genezė, atskirų autorių išskiriamų jas formuojančių
veiksnių ir apibūdinančių požymių analizė. Bandoma išryškinti bendras
angliškos ir lietuviškos literatūros tendencijas, taip pat abiejų terminų
interpretacijų atskirose kalbinėse terpėse skirtumus.

Remiantis atlikta literatūros šaltinių analize, pateikiami *tautos* ir *naci-
jos* sąvokų apibrėžimai, apjungiantys angliškoje ir lietuviškoje terpėse
išaiškintus veiksnius bei požymius. Teigiama, kad neįmanoma visiškai
tiksliai apibrėžti šių sąvokų vien remiantis pagrindiniais ar papildomais
požymiais, nes tai yra politiniai terminai, dažnai orientuoti ir integruo-
ti į konkrečią politinę sistemą, besiskiriančią savo atsiradimu bei raida,
o pastaroji savaip gali interpretuoti šiuos terminus. Kaip perspektyvinė
tolesnių tyrimų kryptis politinės geografijos kontekste yra nurodoma
užduotis parengti *nacijų* paplitimo pasaulyje žemėlapi įvertinant pačių
nacijų išsivystymo laipsnį.

Raktažodžiai: *tauta, nacija*, savimonė, nacionalizmas, solidarumas, valstybė

ĮVADAS

Pastaraisiais dešimtmečiais vykstant įvairiems po-
litiniams ir globaliems procesams vis dažniau
mokslinėje literatūroje galima rasti įvairių auto-
rių straipsnių ir knygų, kuriuose aptariami ter-
minai – *tauta, nacija*, apibūdinantys įvairius
politinius-teritorinius darinius. Minėti žodžiai daž-
niausiai vartojami kaip sinonimai, kai vienas ar
kitas terminas tekste paprastai išreiškia autoriaus
simpatiją vienam ar kitam terminui. Ypač sudėtin-
ga situacija yra vakarietiškoje spaudoje, kur su ne-
dideliais galūnės skirtumais įvairiose germaniškose
ar romaniškose kalbose *tautą* ir *naciją* (pagal mūsų
sampratą) atitinka žodis *nation*. Jis kilęs iš lotyniš-
ko žodžio *natio*, traktuojamo kaip giminė, tautybė,
klasė, *nacija, tauta*, būrys, rūšis, kasta, veislė, luo-
mas (Kuzavinis, 2007) ar net padermė (Jokantas,
1995). Dėl tokio daugiaprasmiškumo tampa neaišku,
ar kalbama apie *tautą* ir *naciją* politine prasme,
ar dar apie kažką kitą.

Europoje žodis *nation* buvo perimtas iš senosios
prancūzų kalbos dar renesanso laikais. Į prancūzų
kalbą terminas *nation* atėjo iš lotyniško žodžio *nas-
ci*, kuris reiškė gimti, o pats *nation* to meto prancū-
zų kalboje buvo siejamos su protėviais, gimtine ar
sava kultūra (Cresswell, 2010). Nors kitose kalbo-
se *tauta* ir *nacija* įgavo dvi skirtingas prasmes, bet
angliškame variante susiformavo tradicija terminu
nation sujungti abi sąvokas. Šio termino lietuviškas
vertimas iš angliškos literatūros taip pat nusakytų
tautos ir *nacijos* reikšmes vienu žodžiu (Jokantas,
1995; Kuzavinis, 2007). Stiprios anglų kalbos ir jos
literatūros pozicijos globalioje visuomenėje neiš-
vengiamai lėmė tam tikrą sumaištį kitose kalbose
suprantant ir vartojant žodžius *tauta* ir *nacija*.

Pažymėtina, kad dabartiniuose lietuvių autorių
darbuose (Aramavičiūtė, 2008; Butkus, 2009; Kun-
dratas, 2009; Savoniakaitė, 2011 ir kt.) dažniausiai
aptinkama sąvoka *tauta*, o *nacija* vartojama rečiau,
paprastai tik žodynuose ar vieno kito autoriaus dar-
buose (Gineika, Letukienė, 2008; Daukšas, 2010).

Vis dėlto abi sąvokos apibūdinamos panašiai, nors ir ne visada lieka aišku, ar kalbama apie tą patį tyrimo objektą, ar tiesiog vartojamos sąvokos savo nuožiūra. Kitų šalių autoriai (Jaher, 2003; Baycroft, Hewitson, 2006; Reill, 2012 ir kt.) žodį *nation* dažniausiai sieja su konkrečių savybių (bendra kalba, kultūra ir kt.), o ne su pačios politinės organizacijos išskyrimu, nors žodynuose labiau akcentuojamas (Barber, 2004; Deverson, Kennedy, 2005; Bjork..., 2010 ir kt.) šio termino ryšys su valstybingumu.

Straipsnio tikslas – išaiškinti *tautos* ir *nacijų* terminų politologinio ir teritorinio problemiško priežastis, jų bendrąsias sąsajas ir skirtumus. Teko sutelkti dėmesį ne tik į šių terminų sąsajų ir skirtumų paiešką dabartinių autorių naudojamose interpretacijose, bet ir į pačių terminų lingvistinę evoliuciją. Suprasdami, kad vienas ar kitas terminijos neaiškumas veda į tarpusavio nesusikalbėjimus ir nesusipratimus, autoriai pabandė šiuo straipsniu supažindinti skaitytoją su esamomis politologinėmis ir politinėmis geografinėmis tendencijomis, pateikti konstruktyvesnę šios terminologinės problemos sprendimą. Tai neabejotinai svarbu politinės geografijos raidai mūsų šalyje.

TAUTOS IR NACIJOS SĄVOKŲ BENDROJI PROBLEMATIKA

Tautos ar *nacijų* sąvokų vartojimas, tiksliai neapibrėžiant šių terminų vartojimo galimybių literatūros kontekstuose, yra pastebimas tiek Lietuvoje, tiek ir už jos ribų. Žodis *nacija* Europos kalbose yra invazinis, atėjęs į lietuvių kalbą (ir į kitas kalbas) kaip tarptautinis žodis, jis nėra suformuotas savaiminių, lingvistinių procesų atskirose šalyse ar regionuose. Tai atskleidžia ir *nacijų* sąvoka skirtingose kalbose: bulgariškai *нация*, daniškai *nation*, ispaniškai *nacion*, itališkai *nazione*, olandiškai *natie*, rumuniškai *națiune*, rusiškai *нация*, švediškai *nation*, vokiškai *nation* ir t. t., kai *tautos* sąvoka kiekvienoje iš šių kalbų skiriasi.

Pats žodis *tauta* yra labai senas indoeuropietiškas žodis *teuta*, vartotas Vidurio Europoje apibūdinant stambius, besiformuojančius teritorinius darinius ar labai didelę žmonių grupę (Ambrazas, 2006) ankstyvaisiais viduramžiais. Dar senesnį *tautos*, kaip žodžio, vartojimą galima sieti su baltų *tauto*, germanų *tiuda*, oskų *touto*, umbrų *tota*, ilyrų *teut* ar keltų *tuath* (Ambrazas, 2006). Tokiu

atveju svarstyti *tautos*, kaip žodžio, nebuvimą ar antraeiliškumą yra beprasmis darbas, nes jis nuo seniausių laikų savaime yra gyvųjų baltų (latvių, lietuvių) kalbų sudėtyje. Šiuo atveju reikėtų aptarti tik pačios *tautos*, kaip sąvokos, apibrėžimą.

Nacija, palyginti su *tauta*, yra jauna sąvoka. Minėtas termino *nation* dviprasmiškumas anglų kalboje, perėmus jį iš prancūzų kalbos, pradžioje, matyt, nebuvo visuotinai išreikštas. XVI–XVIII a. *nation* galėjo būti vartojamas kaip sinonimas kartu su kitais panašias reikšmes turinčiais angliškais žodžiais *people* ar *populus* ir turėjo apibūdinti maždaug tą patį, kaip ir *tautos* sąvoka tuometinėse prancūzų, italų ar kitose kalbose. Pagrindinis *nation* vartojimo lūžis įvyko XVIII–XIX a., kai pradėdant Didžiąją Prancūzijos revoliuciją ir kitais dešimtmečiais plintant jos idėjoms į įvairius Europos kraštus, buvo pradėta apmąstyti tada labiau prancūzišką nei anglišką *nation* sąvoką ir jos reikšmę (Kuzmickas, 2013). Šią idėją ypač kėlė prancūzų, o paskui ir anglų filosofai (Smith, 1994). Iš prancūziško žodžio *nation* kilo kitas prancūziškos kilmės terminas *nacionalizmas* (pran. *nationalisme*) (Gineika, Letukienė, 2008). Abi šios sąvokos, tiek *nacija*, tiek ir *nacionalizmas*, buvo gretinamos su politiniais ir ideologiniais teritorinių bendruomenių interesais, o ne su bendrų požymių išskyrimu, kurie būdingi vieningai ir organizuotai žmonių bendruomenei. Tokiomis aplinkybėmis Prancūzijoje susiformavo prancūziškoji (palaipsniui virtusi bendravakarietiškąja) paradigma. Ji teigia, kad *nacijas* (kurių ideologinė idėja kyla iš *nacionalizmo*) pirmiausiai formuoja pačios valstybės, o ne žmonės ar tauta (Kuzmickas, 2013).

Remiantis šia paradigma, *tauta* ir *tautiškumas* suprantamos kaip sąvokos, apibūdinančios žemesnio rango politinius ir teritorinius darinius, dažniausiai priklausančius nuo viršesnio politinio darinio ar esančius jų sudėtyje. Taip įvairiose tautų kalbose įsitvirtinusi *tautos* sąvoka buvo truputį stumiami į politikos periferiją ir pasitelkiama tradiciniams tipologiniams žmonių bendrijų požymiams apibūdinti, bet ne tuometinėms visuomeninėms politinėms naujovėms. Prancūzijoje suformuotas ir filosofškai bei politiškai plėtotas *nacijų* sąvokos supratimas, jos atskyrimas nuo *tautos* supratimo ir galimas pritaikymas vartojamoje kalboje, palyginti greitai buvo pritaikytas net angliškoje lingvistikoje. Esantys gerokai senesni

žodžiai *people* ar *popule* (apibūdinantys to meto tautą) buvo nustumti į šoną kaip atgyvena, o vietoj jų išsitvirtino naujas ir kartu politinį dviprasmiškumą išreiškiantis terminas *nation*, kuris dar iki XIX a. simbolizavo tautinį darinį.

Taigi, angliškas žodis *nation* šiuo metu yra dviprasmiškas terminas, kurio pagrindinė reikšmė būtų *nacija* (labiau siejama su valstybingumu), o antrinė – *tauta* (labiau siejama su etniškumu). Šį dviprasmiškumą galima rasti anglakalbių šalių kalbų žodynuose (Barber, 2004; Deverson, Kennedy, 2005; Bjork..., 2010 ir kt.), kuriuose *natio* labiau siejamas su valstybingumu (kartu ir su *nacijų* supratimu), nei siekiant išskirti bendrus, būdingus sudėtingoms ar teritorinėms bendruomenėms, bruožus. Vis dėlto dalis anglosaksų autorių (Smith, 1999; Baycroft, Hewitson, 2006 ir kt.), rašančių istorine ar politine tematika, terminą *natio* labiau sieja su bendrų bruožų išskyrimu, o ne su valstybingumu.

Pirmoji samprata būdinga jau minėtai prancūziškajai paradigmai, kurioje terminai *nation* ir *perssones* (pranc. *tauta*) yra aiškiai atskirti, nes antrosios sąvokos apibrėžime nėra savimonės ir valstybingumo. Antruoju atveju nesiejamas terminas *nation* su valstybingumu yra būdingas vokiškajai paradigmai (Kuzmickas, 2013), kurioje šis žodis (pagal sąvokų supratimą) yra pakankamai artimas *tautai* (vok. *Volk*). Skiriamasis bruožas tarp *Volk* ir *nation* – gilesnė organizacinė savimonė *nation* apibrėžime. Galima teigti, kad kalbant apie *tautą* labiau tiktų remtis vokiškąja *Volk* versija, pakankamai artima lietuviškai *tautos* sampratai.

Pažymėtina, kad nors terminas *nation* ir reiškia *naciją*, bet savo pirmąją *tautos* suvokimą dar išlaiko kaip antraeilę sąvokos reikšmę, dabar suteikiančią dviprasmiškumą. Kai anglų kalba tapo tarptautinė, dviprasmiškumo tendencija išplito po visą pasaulį, atnešdama ne tik naują sąvoką, bet kartu ir jos suvokimo problemą.

Tautos ir *nacijų* sąvokų sampratos ypatumai bei skirtumai buvo aptarti ir anksčiau publikuotame P. Kavaliausko ir J. Prunskytės straipsnyje (2012), kuriame konstatuojama, kad nėra standartizuotų ir neginčytinų šių terminų apibrėžimų, nes žvelgiant iš įvairių pozicijų teikiami apibrėžimai įgauna skirtingas reikšmes ir kelia daug diskusijų. Straipsnyje buvo priminta ir sovietmečiu gana aiškiai trijų pakopų sistemoje suformuota sąvokų triada: a) „nacija“ (*нация*), b) „tauta“

(*народ*) ir c) „etninė grupė“ (*этническая группа, народность*), kurioje skirdavo: multietninius arba kvazistruktūrinius, paprastai tik bendra valstybės raida bei politiniais–socialiniais–ekonominiais siekiais pagrįstus darinius (a), bendra etnine prigimtimi, kultūriniu identitetu, valstybingumo savimone išsiskiriančius darinius (b) ir etniniais savitumais pasižyminčias teritoriškai glaudžiai susijusias žmonių bendruomenes (c). Mėgdžiojant anglosaksų tradiciją „naciją“ ir „tautą“ vadinti vienu vardu (*nation*), o lietuvių kalboje versti tai tik kaip „tautą“, prasidėjo šių sąvokų painiojimas ir visuotinis lingvistinis „tautinimas“. Būdinga, kad net toks visapusiškai geras ir esmę tiksliai nusakantis žodžių junginys – „Suvienytųjų nacijų organizacija“ (SNO) – dabartinėje lietuviškoje vartosenoje (matyt, dėl politinių rusofobinių priežasčių) buvo pakeistas nevykusių deriniu – „jungtinės tautos“ (JT), tarsi pripažįstant amerikiečių, australiečių ar sovietų tautas, apimančias atitinkamų valstybių teritorijoje gyvenančius žmones.

TAUTOS INTERPRETACIJA LIETUVIŠKOJE LITERATŪROJE

Jau tarpukario Lietuvos klasikiniame istoriografijoje susiformavo skirtingos *tautos* termino sampratos pradmenys (Kavaliauskas, Prunskytė, 2012). Vydūnas (Vydūnas, 1920) savo formuojamoje *organiškos tautos* sampratoje teigė, kad *tauta* turi ne tik sociume besireiškiančią empirinę būtį, bet ir transcendentinę (metafizinę), kurios pamatas yra nuolat veikiančios kūrybos galios, nubrėžiančios jai užduotis ir misiją. Todėl *tauta* yra ne kas kita, kaip organiškas visumos galių pasireiškimo vienetas, turintis kūną, gyvybę, psichiką, minčių bei dvasios pasaulius, kurie besipindami sudaro tautos charakterį, labiausiai pasireiškiantį moksle, mene ir doroje. A. Šapoka (1936) ir S. Šalkauskis (1992) *tautos* sampratą aiškina kaip žmonių bendriją, susietą bendra kalba, istoriniu likimu, papročiais, gyvenamąja teritorija ir suvokiančią savo bendrumą. M. Riomeris (1995) skiria du *tautos* tipus: *tauta* – *populus*, kaip socialinis junginys, tapatus valstybės narių visumai, kas apytikriai atitinka sovietmečiu mūsų kalboje įtvirtintam *nacijų* terminui arba dabartinei *politinei tautai*, ir *tauta* – *nationi*, kai junginys skiriamas nacionaliniais požymiais. Nacionalinė tauta yra sudėtingas kultūrinis ir mentalinis (psichinis) reiškiny, jo

egzistavimą veikia įvairūs veiksniai, pavyzdžiui, pirminė etninė grupė, kalba, istorinės kultūros tradicijos, atsiminimai ir sąmoningas apsisprendimas. Dar kitoks požiūris išryškėja A. Maceinos teiktame (1934) *tautos* apibrėžime. Jo įsitikinimu, *tautą* sudaro trijų veiksnių išdavos: rasė, istorinis likimas ir gyvenamoji gamtinė aplinka. Šiuo atveju rasė ir gamtinė aplinka suformuoja „gamtinę“ *tautą*, o istorinis likimas sukuria tautas kaip kultūrinį vienetą. Taigi A. Maceina *tautą* vadina kultūros ir natūros sintezės rezultatu, kas priartina šią sampratą prie šiuolaikinio etnogeocenozei supratimo. Kiek vėliau A. Maceina (1939) *tautą* įvardijo kaip organišką bendruomenę, jungiamą visą gyvenimą persunkiančiais vidiniais ryšiais, taip priartėdamas prie Vydūno pažiūrų.

Dabartinėje lietuviškoje literatūroje tebevyksta gana aktyvi diskusija *tautos* sampratos klausimais. Vienas žymiausių mūsų geopolitikų N. Statkus (2003; 2004) teigia, kad *tauta* net nėra kultūrinė ar istorinė sąvoka, o greičiau politinis fenomenas, kuriuo apibūdinamas etninės bendrijos politinis statusas tarptautinėje sistemoje ir kurios nariai turi suverenaus ar autonominio politinio sprendimo teises. Tai jau ne kas kita, kaip akivaizdi tautos sąvokos konvergencija su nacijos samprata. Konstruktyvesniu laikytinas analitinis požiūris, reikalaujantis kalbant apie *tautą* išskirti *tautą* formuojančius veiksnis ir ją apibūdinančius požymius (Meškauskienė, 2000). Formuojančius arba organizuojančius veiksnis linkstama suprasti kaip pagrindinius, kurių dėka *tauta* gali palaikyti savo egzistavimą. *Tautą* apibūdinantys arba tipologiniai požymiai būtų tie, kurie pirmiausiai ir lengviausiai atskiria skirtingas *tautas*.

Ypatingi *tautą* formuojantys giminingi veiksniai lietuviškame kontekste būtų tautinė tapatybė (Kuolys, 2000; Aramavičiūtė, 2008; Rimkus, 2013) ir tautinė savimonė (Jankauskas, 2007; Gineika, Letukienė, 2008; Trakšelys, 2008; Savoniakaitė, 2011; Pažėraitė, 2012), kurios kartais laikomos net svarbiausiu tautiškumo kriterijumi (Gineika, Letukienė, 2008). Vienu atveju tautinė tapatybė suprantama kaip geografiniu (teritoriniu), lingvistiniu ir kultūriniu bendrumu paremtas individo buvimas su ta pačia etnine grupe, ją laikant savo *tauta* (Aramavičiūtė, 2008), o kitu atveju – tautinė tapatybė suprantama kaip žmogaus priklausomybė konkrečiai *tautai*, laikant tai natūralia pareiga (Kuolys, 2000). Aišku, tautinė tapatybė neatsiran-

da savaime, ji natūraliai yra paveldima iš savo tėvų (Meškauskienė, 2000).

Aptariant pačią *tautą* kaip organizacinę visumą dabartinėje lietuviškoje literatūroje randame įvairių apibūdinimų – tai: etnokultūrinė visuma (Kuolys, 2000), istoriškai susidariusi žmonių bendruomenė (Bilkis ir kt., 2006), istorinis subjektas (Pažėraitė, 2012), etninė kultūrinė žmonių bendruomenė (Gineika, Letukienė, 2008), žmonių bendruomenė (Ankudavičienė ir kt., 2003) ir pan. *Tautą* įvardyti tik kaip žmonių bendruomenę yra tiesiog per platu. Juk žmonių bendruomenę gali sudaryti ir savitų kultūros bruožų, ir identiteto neturinti interesus susieta žmonių sanaupa. Tikslus būtų etnokultūrinis įvardijimas arba etnis kultūrinis žmonių bendruomenės suvokimas, tačiau tai labai koreliuotųsi su tipologiniais *tautos* požymiais (bendra kultūra ir etnis bendrumas). Bene geriausias būtų *istorinio subjekto predikatas*, kuris atspindi *tautą* kaip per tam tikrą istorinį laikotarpį susidariusį erdvinį, vieningai funkcionuojantį, visuomenės pagrindu susiformavusį organizmą.

Prie kitų *tautą* formuojančių veiksnių lietuviškoje literatūroje kartais priskiriama etnopolitika (Trakšelys, 2008) ir solidarumas (Meškauskienė, 2000). Etnopolitika atspindi *tautą* (kaip ir genčių ar genčių sąjungų) tarpusavio sąveiką politinėje sistemoje bei politinį *tautos* charakterį ir yra *tautų* naudojamos priemonės, padedančios kovoti su *tautų* tarpusavio asimiliavimu ar išnykimu. Vis dėlto straipsnio autoriai nemano, kad ją reikėtų priskirti prie prigimtinių *tautas* formuojančių veiksnių – tai daugiau bendros politinės organizacijos sudėtinė dalis. Pristatomi prigimtinių organizacinių veiksnių grupei taip pat nepriskirtinas ir solidarumo veiksnys, nes *tautos* formavimasis negali būti ribojamas žmonių pažiūromis ar vienybe paremtomis tautinėmis nuostatomis. Galimos tiek maksimaliai solidarios (pvz., žydai), tiek ypač besiskaldančios (pvz., lietuviai) *tautos*. Šio veiksnio, kaip organizacinio, deklaravimas yra daugiau valdančiųjų arba iš Vakarų perimtos liberaliosios ideologijos atspindys, nes iš esmės jį būtų galima skirti tik prie antraeilų tipologinių *tautos* požymių.

Dabartinėje lietuviškoje literatūroje aptinkamas ištisas tipologinių *tautos* požymių kompleksas. Vienas iš dažniausiai minimų tokių požymių yra bendra kultūra (Mitrakas, 2000; Balčys, 2006; Bilkis ir kt., 2006; Jankauskas, 2007; Aramavičiūtė, 2008; Gineika, Letukienė, 2008; Trakšelys, 2008;

Butkus, 2009; Kundrotas, 2009; Grigas, 2009; Meškauskienė, 2000; Pažėraitė, 2012). Kalbant apie kultūrą reikia pabrėžti būtent tuos elementus, kurie labiausiai išskiria ją iš aplinkinių kultūrų (Grigas, 2009). Tokie skiriamieji kultūros elementai galėtų būti tautinė apranga, meno dirbiniai, žodinis paveldas ir kt.

Dar vienas dažnai minimas svarbus *tautos* požymis – bendra kalba (Kuolys, 2000; Meškauskienė, 2000; Mitrikas, 2000; Ankudavičienė ir kt., 2003; Bilkis ir kt., 2006; Jankauskas, 2007; Aramavičiūtė, 2008; Gineika, Letukienė, 2008; Butkus, 2009; Pažėraitė, 2012). Kalbą, kaip pagrindinį *tautą* nusakantį požymį, išskiria nemaža dalis lietuvių autorių (Kuolys, 2000; Meškauskienė, 2000). Akivaizdu, kad, nuvykus į svetimą kraštą, pirmas įspūdis apie to krašto gyventojus susidaro iš jų vartojamos kalbos.

Kiti dažnai įvardijami *tautą* nusakantys požymiai būtų bendra teritorija (Kuolys, 2000; Mitrikas, 2000; Balčys, 2006; Bilkis ir kt., 2006; Jankauskas, 2007; Aramavičiūtė, 2008; Gineika, Letukienė, 2008; Pažėraitė, 2012), tiksliau – tėvynė (Kuolys, 2000), su apytiksliai teritorijos apgyvendinimo centru (Jankauskas, 2007; Gineika, Letukienė, 2008) ir bendra istorine atmintimi (Meškauskienė, 2000; Mitrikas, 2000; Ankudavičienė ir kt., 2003; Bilkis ir kt., 2006; Jankauskas, 2007; Gineika, Letukienė, 2008; Butkus, 2009; Grigas, 2009). Istorinė atmintis laikoma viena iš pagrindinių *tautos* tvaramą palaikančių prielaidų (Grigas, 2009). Istorija yra ne tik mokytoja, bet ir patriotiškumo įkvėpėja. Juk žmonės, neišmanantys savo gimtosios istorijos, taip ir lieka vaikais, kurie gyvena šia diena. Net pati *tauta* suprantama kaip istorinis subjektas (Pažėraitė, 2012). Istorija, kaip ir pati laiko tėkmė, yra neatšiejama *tautos* pradžios ir pabaigos liudininkė.

Dabartinėje lietuviškoje literatūroje mažiau minimi tipologiniai *tautos* požymiai – tai etninis bendrumas (Balčys, 2006; Gineika, Letukienė, 2008), bendra kilmė (Mitrikas, 2000; Ankudavičienė, 2003; Bilkis ir kt., 2006) ir tautos vardynas (Aramavičiūtė, 2008). Etninis bendrumas labiausiai pasireiškia formuojantis etnosui iš greta vieno ar kito esančių teritorinių darinių, kuriuos dažniausiai sieja kultūriniai ir lingvistiniai panašumai. Šis požymis išsiskiria dar tada, kai pradeda formuotis potencialūs teritoriniai centrai, tarpusavyje besidalinantys įtakos sferomis, ir mažesnių teritorinių vienetų priklausymas konkrečiam centrui tampa

akivaizdus. Etninis bendrumas galutinai susiformuoja kartu su pačiu etnosu, kai teritoriškai išsiskiria etninės sąjungos. Net ir susiformavus *tautai* etnoso pagrindu, etnis bendrumas toliau išlieka kaip svarbus veiksnys, davęs pradžią pačiai *tautai*. Etninis bendrumas pabrėžia *tautą* kaip atskirą rūšį, susiformavusią natūraliu pagrindu. Bendrą *tautos* kilmę galima suprasti kaip pačios *tautos* pradžią, kuri dažnai lieka nepelnytai užmiršta. Požymių vardijimą užbaigia *tautos* vardynas: asmenvardžiai, vietovardžiai, jų grafinė išraiška, taip pat aplinkinių *tautų* duotos pravardės. Akivaizdu, kad iš žmonių vardų, pavardžių, miestų ir kaimų pavadinimų ar panašių dalykų jau galime suprasti, apie kokią teritoriją ir joje gyvenančią *tautą* yra kalbama.

Aptarus *tautą* formuojančius veiksnius ir ją apibūdinančius tipologinius požymius, galima pateikti tokį lietuviškąją klasikine ir dabartine sociologine literatūra paremtą jos apibrėžimą: **tauta – tai savo tapatybę identifikuojantis istorinis subjektas, pasižymintis bendra tėvyne, istorine atmintimi, kultūra, kalba, kilme, sąmoningu apsisprendimu bei savitu vardynu ir savivardžiu.** Tai parodo šio termino giminingumą *etnosui*, kuris paprastai reiškia istoriškai susiformavusią, bendrą etninių, kultūrinių požymių (kilmė, kalba, teritorija, savimonė, etnopsichologija, etnografiniai bruožai, tradicijos ir kt.) turinčią žmonių bendriją.

TAUTOS INTERPRETACIJA DABARTINĖJE ANGLIŠKOJE LITERATŪROJE

Šiame skyriuje galimas *tautos* apibrėžimas formuojamas remiantis dabartine angliška literatūra. Be abejo, tokio pakankamai sudėtingo darinio kaip *tauta* apibrėžimas turėtų būti atitinkamo sudėtingumo (kompleksiškumo) ir apimti ne tik tai, kas gali nusakyti žemesnius nei *tauta* darinius (gentinius junginius) ar iš dalies pačią *tautą*, bet ir tai, kas pabrėžia pačią *tautos* sampratą. Angliškoje literatūroje skiriami: a) esminiai *tautos* bruožai, kurie nėra būdingi žemesniems etniniams dariniams ir b) bendriniai *tautą* apibūdinantys bruožai, kurie gali būti iš dalies būdingi žemesniems teritoriniams dariniams.

Labai svarbus esminis *tautos* bruožas – tautinė savimonė (*self-consciousness*). Akivaizdu, kad kartu gyvenantys žmonės anksčiau ar vėliau pradeda suprasti savo vientisą visuomeninį darinį, kaip ypatingą

ir išsiskiriantį iš jį supančių aplinkinių teritorinių darinių. Tada ir atsiranda žmonių supratimas apie savo priklausomybę ne sau, ne kitam, bet *tautai*. Būtent, priklausomybė konkrečiai *tautai* reiškia kartu ir žmogaus pareigą likti ištikimam savo šaknims. *Tautinę tapatybę*, kaip vieną iš pagrindinių bruožų, išskiria ne vienas anglakalbis autorius (Miller, 1997; Smith, 1999; Baycroft, Hewitson, 2006; Harris, 2009).

Kitas svarbus *tautos* bruožas, akcentuojamas angliškoje literatūroje, yra solidarumas (*solidarity*) (Baycroft, Hewitson, 2006; Mayhew, 2009; Reill, 2012). Žmonių tarpusavio vieningumą, kaip vieną iš svarbiausių bruožų kalbant apie *tautas*, dar 1882 m. išskyrė vienas žinomiausių prancūzų filosofų E. Renanas (Reill, 2012). Jo manymu, *tauta* yra politinis vienetas, paremtas bendra valia, rūpesčiu, auka ir bendra istorine atmintimi. Panašus požiūris vyravo ir to meto (XIX a. II pusė) Europoje, kurioje *tautą* buvo galima suprasti kaip organizuotą bendruomenę, susaistytą priesaika, užtikrinančią *tautą* sudarančių žmonių tarpusavio bendradarbiavimą ir socialinį teisingumą (Reill, 2012). Dar labiau *solidarumą* pabrėžė T. Baykroftas ir M. Džewitsonas. Jie teigė, kad *tauta* suprantama kaip puikiai išreikštas solidarumas (Baycraft, Hewitson, 2006). Aišku, kai tautiečiai vienas kitą vertina kaip brolius ar seseris, o ne kaip iš kažkur atvykusius svetimšalius, tada ir *tautos* samprata įgauna pirminę prasmę.

Bendrinius *tautos* bruožus sudaro ištisas kompleksas jos požymių, kurie gali būti iš dalies aktualūs žemesniems teritoriniams dariniams, bet kartu išsamiau apibūdinantys ir pačią *tautą*. Vienas iš svarbių *tautos* bruožų – bendra kultūra (*cultural integrity*). Jis dominuoja daugumoje angliškų *tautos* apibrėžimų (Miller, 1997; Gilbert, 1998; Davison ir kt., 2001; Baycroft, Hewitson, 2006; Harris, 2009; Mayhew, 2009; Blyndur, Mann, 2010). Mažai tikėtina, kad musulmonas tapatintų save su budistu ar panašiai. Taip pasaulyje skirtingų kultūrų pagrindu susiformavo atskiri regionai, kuriuose formuojasi atskiros ir savitos *tautos*. Aišku, viena iš svarbesnių kultūros dedamųjų nuo seniausių laikų buvo religija. Dabartiniu laiku stiprėja ir kitų kultūrinių tradicijų išskyrimas.

Dar vienas svarbus *tautos* bruožas – etninė kilmė (*ethnic origin*), kuri tai pat dažnai minima įvairių anglakalbių autorių (Miller, 1997; Gilbert, 1998; Smith, 1999; Harris, 2009; Mayhew, 2009).

Logiška, kad *tautos*, kaip etnogeniniai teritoriniai dariniai, savo pradinėje stadijoje susiformuodavo iš gretimų, vienas šalia kito esančių, gentinių vienetų, kurie, be abejo, vienas kitam buvo gerokai artimesni, palyginti su toliau esančiomis teritorinėmis bendruomenėmis. Taip formuodavosi etnis bendrumas, dažniausiai nulemtas lingvistinių, teritorinių, kultūrinių ar istorinių priežasčių.

Tai pat neatskiriama *tautos* dalis yra jos istorija, kuri ją lydi (kaip ir kiekvieną žmogų) per visą jos egzistavimą. Nors individualios istorijos priskyrimas atskiroms *tautomis* yra akivaizdus, bet ją, kaip svarbų požymį (palyginus su ankščiau minėtais), įvardija mažiau autorių (Smith, 1999; Mayhew, 2009; Reill, 2012).

Kitas neatsiejamas *tautos* bruožas – teritorija, kurioje ji susiformavo ir vystosi. Teritorija egzistuoja tarsi savotiška *tautos*, kaip ir žmogaus, „gimtinė“, vystymosi terpė, kurioje *tauta* įgavo savo etninį turinį. Dėl įvairių istorinių aplinkybių pasitaiko atvejų, kada *tautos* lokalizacija praeityje galėjo ir kisti (pvz., žydai), dėl ko, matyt, tik dalis šiuolaikinių anglakalbių autorių ją akcentuoja kaip privalomą esminį požymį (Mayhew, 2009; Blunden, Mann, 2010).

Dar vienas neatsiejamas *tautos* bruožas – jos vartojama kalba. Šis bruožas nėra individualus. Tą pačią kalbą gali vartoti kelios *tautos* (geriausias pavyzdys – anglakalbės šalys). Be to, ta pati kalba gali šiek tiek skirtis, pavyzdžiui, vienos kalbos skirtingos tarmės. Įdomu tai, kad tautiškai heterogeniškose anglakalbėse šalyse kalba, kaip privalomas atributas, *tautos* apibrėžimuose ne visada išskiriama (Simpson, Speake, 2009; Blunden, Mann, 2010).

Pagaliau lieka bendras politinis (Gilbert, 1998; Davison ir kt., 2001; Bork, 2010), socialinis (Davison ir kt., 2001; Bjork, 2010) ir ekonominis (Gilbert, 1998; Davison ir kt., 2001) gyvenimas. Akivaizdu, kad *tautą* galime prilyginti vieningai funkcionuojančiam organizmui, todėl visos jos sritys (socialinė, ekonominė, politinė) tiesiog privalo veikti vieningai, ką būtų galima įvardyti kaip sveikos *tautos* požymį. Nesunku suvokti, kad vieningumo minėtose srityse stoka *tautą* veda prie visiško žlugimo. Pažymėtina, kad tai asocijuojasi su jau minėta mūsų Vydūno (1920) organiškios *tautos* koncepcija.

Iki išbaigto *tautos* apibrėžimo pagal šiuolaikinę anglakalbę literatūrą trūksta *tautos*, kaip visumos,

apibūdinimo. Pačios *tautos* pagrindas, tikėtina, yra etnosas, kuris pasižymi savais bendriniais bruožais, o būtinieji bruožai etnosui suteikia pačią *tautos* prasmę. Taigi, *tauta*, kaip visuma, yra tam tikra etnoso atmaina, jai būdingas per tam tikrą laiką susiformavęs savo tapatybės suvokimas. Remiantis šia *tautos* samprata (pagal vokiškąją angliškojo termino *nation* interpretaciją), galima pateikti anglakalbe literatūra paremtą *tautos* apibrėžimą, kuris teigia, kad **tauta – tai savo tapatybę identifikujanti solidari žmonių bendruomenė, pasižyminti bendra kultūra, etnine kilme, istorija, teritorija, kalba ir bendru socialiniu, ekonominiu bei politiniu gyvenimu.**

Angliškoje literatūroje akcentuojamas tautinio solidarumo požymis neabejotinai yra jau minėto termino *nation* dviprasmiškumo, šiuo atveju – *nacijos* sąvokos perdangos atspindys, ko neturime aiškiau diferencijuotame lietuviškame kontekste.

Iš pateiktų galimų *tautos* sampratos apibrėžimų matome ir panašumų, ir skirtumų. Suprantama, kad abu apibrėžimai atspindi tik tendencijas interpretuojant šią sąvoką angliškoje ir lietuviškoje mokslinėje literatūroje. Straipsnio apimtis neleido peržiūrėti kitose šalyse, visų pirma Rusijoje ir Vokietijoje, vystomų savitų *tautos* sampratos versijų. Šiame straipsnyje pristatomų *tautos* versijų jokia būdu negalima laikyti tobulomis ar visiškai išbaigtomis – pati *tauta*, kaip etnis politinis reiškinys, yra daugiabriaunis, dinamiškas, net su tam tikrais transcendentiniais elementais (istorinė atmintis, istorinis likimas, psichologinė-emocinė struktūra ir pan.), todėl jo tiesiog neįmanoma sutalpinti į trumpą statišką sakinį.

NACIJOS SAMPRATOS YPATUMAI

Kai *tauta* susiformuoja, jos tolesnės raidos procesai nesustoja ir toliau gali vystytis į dar sudėtingesnę darinį, vadinamąjį *nacija*. Suprantama, kad *tauta* ir *nacija* nėra sinonimai, nes *nacija* yra aukštesnės pakopos visuomeninis darinys nei *tauta*, nors ir turi abi sąvokas perdengiančių požymių. Taigi, *nacijos* sąvoka turi būti apibūdinama ne tik tais bruožais, kurie būdingi *tautos* apibrėžimui, bet ir tais, kurie netipiški *tautos* sampratai ir skiria pačią *naciją* nuo *tautos*.

Kalbant apie *nacijos* sąvoką literatūroje anglų kalba vėl tenka prisiminti žodžio *nation* reikšmę, bet šį sykį tapatinant jį su *nacija*, o ne su *tauta*, kaip

darėme anksčiau, interpretuodami anglakalbį *tautos* supratimą. Žodynų anglų kalba (Barber, 2004; Moore, 2004; Deverson, Kennedy, 2005; Bjork ir kt., 2010; Lindberg, 2008; Simpson, Speake, 2009; Lindberg, Stevenson, 2010; Stevenson, 2010; Waite, 2012 ir kt.) *nation* apibrėžimuose visur yra išskiriamas valstybingumas (*nationhood*), kuris šiame straipsnyje nebuvo priskirtas *tautai*. Todėl *naciją*, kaip nepriklausomą politinį subjektą, išskiria dalis užsienio autorių (Barbara, 2002; Vizenor ir kt., 2012; Castree ir kt., 2013). Pati nacionalinė valstybė yra suprantama kaip teisinė ir politinė organizacija, savotiškas erdvinis rėmas, kuriame gali formuotis sudėtingesnė integruota kvazietninė struktūra – *nacija*.

Aišku, pati valstybė neatsiranda savaime, tam būtinas ir pačių žmonių noras. Tą norą geriausiai išreiškia nacionalizmas (*nationalism*), kuris suprantamas kaip ideologinė valstybingumo siekio išraiška (Esposito, 2009). Pati nacionalizmo pradžia kartais siejama su JAV nepriklausomybės karu ir Didžiąja Prancūzijos revoliucija (Jaher, 2003), tačiau dažniausiai su tiesioginiu *tautos* noru atsiritoti nuo kaimynų įtakos (Mahan, Kim, 1997). Nacionalizmą net galima įvardyti kaip natūralią ir svarbiausią žmogaus kolektyvinio gyvenimo išraišką (Castree ir kt., 2013), kurios rezultatas – sava ir nepriklausoma valstybė.

Kitas svarbus veiksnys – nacionalinė tapatybė (*national identity*) (Lagasse, 1993; Vizenor ir kt., 2012), kurią galima suprasti kaip žmogaus priskyrimą konkrečiai *nacijai* su vienijančiais bendrais bruožais (Lagasse, 1993) arba tapatinimą su konkrečia nepriklausoma, ar iš dalies nepriklausoma (autonomija), politine organizacija (Vizenor ir kt., 2012). Aišku, jei žmogus nesuvokia savo nacionalinės tapatybės, nacionalizmas ir nacionalinė valstybė netenka prasmės. Kaip nacionalizmas sukuria valstybę, taip nacionalizmą savo ruožtu suformuoja nacionalinė tapatybė. Kai solidarumas ir nacionalumas pasiekia pakankamai aukštą lygį, paminėti bruožai tarpusavyje susimaišo ir taip suformuoja patriotiškumą (*patriotism*) (Doyle, Pamplona, 2006). Patriotiškumą net galima įvardyti kaip aukščiausią *nacijos* politinę išraišką. Taigi, pažymėjus valstybingumą, nacionalizmą, nacionalinę tapatybę, patriotiškumą ir turint omenyje, kad *nacijai* būdingi ir *tautos* (kaip *nacijos* pagrindas) bruožai, jau galime pateikti anglakalbį *nacijos* sampratos variantą: **nacija – tai valstybingumą**

formuojančio nacionalizmo, solidarumo ir patriotiškumo produktas, pasižymintis integruota nacionaline tapatybe, kalba, kultūra ir istorija. Palyginus su anksčiau aptartu *tautos* apibrėžimu, šiame *nacijos* apibrėžime sudėtingo etnopolitinio darinio supratimas išsilies į valstybę, tautinė tapatybė virsta nacionaline (valstybine) tapatybe, tautiškumą pakeičia platesnis valstybinis integruotas nacionalizmas.

Dabar galime pereiti prie lietuviškos *nacijos* versijos. Priešingai nei apie *tautos* sampratą (be lygiaverčių *nacijos* ir *tautos* apibrėžimų), konkrečiau apie *naciją* Lietuvoje mažai rašyta. Turbūt svarbiausias *naciją* nusakantis bruožas čia irgi įvardijamas valstybės buvimas (Daukšas, 2010; Kavaliauskas, Prunskytė, 2012). Apibūdinant *naciją* valstybė teikiama kaip šios idėjos rezultatas arba rėmai, kuriuose egzistuoja *nacija*.

Bandoma pabrėžti nacionalizmą (politiškai apibrėžtą tautiškumą), formuojantį pačią *naciją* (Kuzmickas, 2013), ir kurį galima įvardyti kaip *nacijos* varomąją jėgą, paremtą individualia ideologija. Nepamiršamas ir pats smulkiausias *nacijos* elementas – pilietis, kurio pagrindu *naciją* galima įvardyti kaip valstybės piliečių visumą (Kavaliauskas, Prunskytė, 2012) arba piliečių politinės vienybės imperatyvą (Kuzmickas, 2013).

Jau buvo atkreiptas dėmesys (Kavaliauskas, Prunskytė, 2012), kad *nacijos* ir *tautos* sampratos problemos iki šiol neišsprendė ir mūsų kalbiniai akademiniai leidiniai: Lietuvių kalbos žodynas (2012), Dabartinės lietuvių kalbos žodynas (2014) ir Tarptautinių žodžių žodynas (2004), kur *nacijos* ir *tautos* sąvokų išaiškinimai praktiškai nesiskiria, keičiasi nebent tik žodžių tvarka. Toliau pažengti nepavyko, nes minėtų žodynų autorių buvo ignoruota neabejotinai pati svarbiausia *nacijos* sampratos formanta – bendra valstybė, kurioje tik ir gali formotis toks polistruktūrinis kvazietninis darinys. Visais kitais skirtingai varijuojamo bendrumo atvejais apibūdinamos tik įvairaus laipsnio monotninės *tautos*.

Taigi, aptarus valstybingumo, nacionalizmo, piliečio sąvokas ir suvokiant, kad *nacijai* būdingi ir *tautos* bruožai, galime pateikti lietuvišką *nacijos* apibrėžimą: **nacija – tai valstybinis, pilietinis, solidarus, integruojančio nacionalizmo polistruktūrinis kvazietninis darinys, istoriškai susiformavęs kalbos, teritorijos, socialinio-ekonominio gyvenimo, kultūros ir nacionalinės savimonės**

bendrumo pagrindu. Palyginti su prieš tai aptartu „angliškuoju“ *nacijos* apibrėžimu, šiame apibrėžime atsiranda žodžiai „pilietinis“ (pabrėžiantis piliečio sąvoką) ir „polistruktūrinis kvazietninis“ (pabrėžiantis tautų integracijos potencialą), tačiau nebeliko „patriotiškumo“.

Diskutuotina yra užsienio diasporų (tautos dalių, tautinių bendruomenių, gyvenančių ne savo istorinėje Tėvynėje) įtraukimo į *tautos* ar *nacijos* sąvokas. Turbūt tai nevienareikšmis reiškinys, nors iš esmės (kaip rodo jų pačių apibrėžimas) tautinės diasporos neabejotinai priklauso *tautai*. Tačiau jei valstybė organizacinėmis institucijomis palaiko ryšį su užsienio diasporomis suteikiamos pilietybės pagrindu, tas jau sudaro galimybę kalbėti ir apie transnacionalizmą, apjungiantį deterritorializuotą *tautą* ir nacionalinę valstybę į vieną visumą (Daukšas, 2011; Castree ir kt., 2013) priklausant valstybei pilietybės pagrindu. Priskyrus diasporą *nacijai*, ši tampa lygiateise *nacijos* dalimi, kuria privalo rūpintis ir ginti motininė *nacija*.

Kaip ir *tautos* atveju abu pateikti *nacijos* apibrėžimai nėra tobuli ir ateityje juos neabejotinai teks koreguoti atsižvelgiant į konkrečias visuomenės politinių teritorinių darinių raidos tendencijas bei faktus. Kaip vieną tokių bandymų galima laikyti šiuo metu Lietuvos geografų draugijos spaudai rengiamame Geografijos terminų žodyne (Geografijos terminų..., 2015) pateikiamą apibendrintą *nacijos* apibrėžimą: **nacija – tai teritorinė, istoriškai susiformavusi, skirtingų rasių, tautų, kalbų, religijų atstovus suvienijusi, valstybinio politiniu ir ekonominiu požiūriais organizuota, viena kalba kalbanti ir vieninga nacionaline savimone pasižyminti žmonių bendrija.**

APIBENDRINIMAS

Tauta nuo seniausių laikų buvo suprantama kaip pagrindinis sudėtingą teritoriškai organizuotą visuomeninį darinį nusakantis terminas. Tačiau nekonkretūs ar neišsamūs pačios *tautos* apibrėžimai, ypač iki XVIII a. pab., kai pradėjo formotis *nation* arba *nacijos* terminai, pagimdė *tautos* ir *nacijos* sampratų problemišumą. Terminologiniam aiškumui trukdė tai, kad abi šios sąvokos ilgą laiką buvo apibrėžiamos panašiai, nors ir tapatintos su pakankamai skirtingais teritoriniais dariniais.

Kita problemiško priežastis – nevienodas pačio termino *nation* suvokimas skirtingose to meto

Europos valstybėse. Tai lėmė įvairūs to meto revoliuciniai ir politiniai pokyčiai. Ypač neaiški buvo angliškoji *nation* versija, savyje talpinusi *tautos* ir *nacijos* terminus.

Kalbant apie *tautą* ar *naciją* dažniausiai yra minimi skiriamieji bruožai, kurie neabejotinai svarbūs abiem terminams, tačiau pati *tautos* ir *nacijos* esmė slypi šiomis sąvokomis įvardijamas realijas formuojančiuose veiksmuose. Vien tik skiriamųjų bruožų nustatymas ir formuojančių veiksmų visiška ar dalinė diskriminacija kalbant apie *tautos* ar *nacijos* apibrėžimą ir lemia dabar egzistuojančią problemą.

Pabrėžtina, kad kalbant apie *tautą* ir *naciją* atitinkamai transformuojasi ir kai kurie jas formuojantys veiksniai. Taip tautinė tapatybė virsta nacionalumu, tautiškumas – patriotiškumu, didėja solidarumo svarba. Vis dėlto aiškiausiai ir konstruktyviausiai ribą tarp abiejų nagrinėtų sąvokų nubrėžia visuomeniniame teritoriniame darinyje egzistuojantis valstybingumas ir pilietiškumas.

Suprantama, visi apibrėžimai atspindi tik tendencijas mokslinėje literatūroje interpretuojant sąvokas. Straipsnyje teikiama *tautos* ir *nacijos* apibrėžimų versijų jokiū būdu negalima laikyti tobulomis ar visiškai išbaigtomis – tiek *tauta*, kaip etnis politinis reiškiny, tiek *nacija*, kaip valstybinis nacionalinis reiškiny, yra daugiabriauniai, dinamiški, net su tam tikrais transcendentiniais holistiniais elementais, todėl jų tiesiog neįmanoma pilnai sutalpinti į trumpą statišką apibrėžimų formą.

Straipsnis atstovauja tik pradinei metodologinei daliai bendrame *tautos* ir *nacijos* tyrimų komplekse. Kaip perspektyvią tolesnių politinių geografinių tyrimų kryptį turėtų sudaryti iki šiol dar neturimo, tačiau labai reikalingo, pasaulinio nacijų žemėlapiu sudarymas, kuriame būtų pateiktas nacijų klasifikavimas pagal jų išsivystymo laipsnį ir šių darinių teritorinė sklaidą.

Gauta 2015 03 02
Priimta 2015 03 23

LITERATŪRA

1. Ambrazas S. 2006. Lietuvių kalbos būdvardžių su priesaga „ola“ raida. *Baltica*. 16(1): 15–31.
2. Aramavičiūtė V. 2008. Antano Maceinos tautinio auklėjimo idėjos globalizacijos kontekste. *Acta paedagogica Vilnensia issn*. 21(1): 30–40.

3. Baycroft T., Hewitson M. 2006. *What is a Nation? Europe 1789–1914*. New York: Oxford University Press.
4. Balčys J. 2006. Tautiškumo ir valstybiškumo idėjos dorovinis aspektas lietuvių filosofų darbuose 1910–1940. *Problemos*. 70(1): 18–30.
5. Barbara C. 2002. When is a nation? Comparing Lithuania and Georgia. *Geopolitics*. 7(2): 147–172.
6. Barber K. 2004. *The Canadian Oxford Dictionary*. 2 ed. Oxford: Oxford University Press.
7. Bjork R. E. 2010. *The Oxford Dictionary of the Middle Ages*. Oxford: Oxford University Press.
8. Blunden A., Mann T. 2010. *Australian Law Dictionary*. Oxford: Oxford University Press.
9. Butkus A. 2009. *Nominacija ir identitetas*: habilitacinis darbas. Kaunas: VDU.
10. Castree N., Kitchin R., Rogers A. 2013. *A Dictionary of Human Geography*. Oxford: Oxford University Press.
11. Cresswell J. 2010. *The Oxford Dictionary of Word Origins*. 2 ed. Oxford: Oxford University Press.
12. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. 2006. S. Keinys, L. Bilkis, J. Paulauskas, V. Vitkauskas (red. kolegija). Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
13. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. 2014. <http://www.lki.lt/dlkz/> (žiūrėta 2014 04 22).
14. Daukšas D. 2010. *Iššūkiai pilietybei ir etniškumui šiuolaikinėje Lietuvoje: Lietuvos tautinių mažumų ir lietuviškos migracijos atvejai*: daktaro disertacija. Kaunas: VDU.
15. Daukšas D. 2011. Dominuojantis nacijos, teritorijos ir valstybės diskursas lietuviškoje 1988–1991 m. periodikoje. *Liaudies kultūra*. 5(140): 7–16.
16. Davison G., Hirst J., Macintyre S. 2001. *The Oxford Companion to Australian History*. Oxford: Oxford University Press.
17. Deverson T., Kennedy G. 2005. *The New Zealand Oxford Dictionary*. Oxford: Oxford University Press.
18. Doyle D. H., Pamplona M. A. 2006. *Nationalism in the New World*. Athens: University of Georgia Press.
19. Esposito J. L. 2009. *The Oxford Encyclopedia of the Islamic World*. Oxford: Oxford University Press.
20. *Geografijos terminų žodynas*. 2015. Lietuvos geografų draugija (rengiamas spaudai).
21. Gilbert P. 1998. *The Philosophy of Nationalism*. Boulder: Westview Press.
22. Gineika J., Letukienė N. 2008. *Istorija. Politologija*. Vilnius: Alma littera.
23. Grigas R. 2009. Lietuvos tautos paveldas – šalies tapatumo pagrindas. Iš: *Bibliografija*. 95–103.
24. Harris E. 2009. *Nationalism: Theories and Cases*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
25. *Iliustruotas enciklopedinis žinynas*. 2003. N. Ankdavičienė ir kt. (sud.). Vilnius: Jotema.
26. Jaher F. C. 2003. *The Jews and the Nation: Revolution, Emancipation, State Formation, and the Liberal Paradigm in America and France*. Princeton: Princeton University Press.

27. Jankauskas A. 2007. *Politikos mokslų enciklopedinis žodynas*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
28. Jokantas K. 1995. *Lotynų-lietuvių kalbų žodynas*. Vilnius: Aidai.
29. Kavaliauskas P., Prunskytė J. 2012. Valstybingumo teritorinės raiškos optimizavimo problema (tautų apsisprendimo teisės kontekste). *Geografijos metraštis*. 45(1): 45–65.
30. Kundrotas M. 2009. *Tauta amžių kelyje: tautinės pasaulėžiūros gairės ir tautinis judėjimas Lietuvoje*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
31. Kuolys D. 2000. Lietuvio ir Lietuvos sąvokos XVI–XVII amžių lietuviškuose raštuose. Kn.: *Kultūrų sankirtos: skiriama dr. Ingės Lukšaitės 60-mečiui*. Vilnius: Diemedis. 157–170.
32. Kuzavinis K. 2007. *Lotynų-lietuvių kalbų žodynas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
33. Kuzmickas B. J. 2013. Tautos samprata – paradigmų kaita. *Socialinių mokslų studijos*. 5(4): 987–996.
34. Lagasse P. 1993. *The Columbia Encyclopedia*. 6th ed. New City: Columbia University Press.
35. *Lietuvių kalbos žodynas*. 2012. <http://www.lkz.lt> (žiūrėta 2014 06 06).
36. *Lietuvos etnologijos ir antropologijos enciklopedija*. 2011. V. Savoniakaitė (sud.). Vilnius: LII leidykla.
37. Lindberg C. A. 2008. *Pocket Oxford American Thesaurus*. 2 ed. Oxford: Oxford University Press.
38. Lindberg C. A., Stevenson A. 2010. *New Oxford American Dictionary*. 3 ed. Oxford: Oxford University Press.
39. Maceina A. 1934. *Tautinis auklėjimas*: disertacija. Kaunas.
40. Maceina A. 1939. *Tauta ir Valstybė*. Kaunas.
41. Mahan M. J., Kim M. R. 1997. *The Morality of Nationalism*. New York: Oxford University Press.
42. Mayhew S. 2009. *A Dictionary of Geography*. 4 ed. Oxford: Oxford University Press.
43. Meškauskienė E. 2000. „Nacionalizmo“, „tautiškumo“, „tautos“ terminų samprata akademinuose Lietuvos autorių darbuose. Kn.: *Etniškumo studijos: teoriniai samprotavimai ir empiriniai tyrimai*. Vilnius: Eugrimas. 14–22.
44. Mitrikas A. 2000. *Etniškumo studijos: teoriniai samprotavimai ir empiriniai tyrimai: straipsnių rinkinys*. Vilnius: Eugrimas. 7–13.
45. Moore B. 2004. *Australian Oxford Dictionary*. 2 ed. Oxford: Oxford University Press.
46. Miller D. 1997. *On Nationality*. Oxford: Clarendon Press.
47. Pažėraitė A. K. 2012. Terminų *ethnos* reikšmių pokyčiai: nuo Biblijos vertimų iki naujųjų utopijų. *Religija ir kultūra*. 11(1): 32–62.
48. Reill D. K. 2012. *Nationalists Who Feared the Nation: Adriatic Multi-nationalism in Habsburg Dalmatia, Trieste and Venice*. Stanford: Stanford University Press.
49. Rimkus E. 2013. Individuas, tauta ir visuomenė postmoderniame pasaulyje. *Santalka: filosofija, komunikacija*. 21(1): 65–79.
50. Riomeris M. 1995. *Valstybė*. Vilnius: Pradai.
51. Simpson J., Speake J. 2009. *The Oxford Dictionary of Proverbs*. 5 ed. Oxford: Oxford University Press.
52. Smith A. D. 1994. *Nacionalizmas XX amžiuje*. Vilnius: Pradai.
53. Smith A. D. 1999. *Myths and Memories of the Nation*. Oxford: Oxford University Press.
54. Statkus N. 2003. *Etniškumas ir nacionalizmas*. Vilnius: VU leidykla.
55. Statkus N. 2004. *Tapatybės politika etniniams konfliktams reguliuoti*. Vilnius: VU leidykla.
56. Stevenson A. 2010. *Oxford Dictionary of English*. 3 ed. Oxford: Oxford University Press.
57. Šapoka A. 1936. *Lietuvos istorija*. Kaunas: Švietimo ministerijos knygų leidimo komisija.
58. Šalkauskis S. 1992. *Rinktiniai Raštai*. Vilnius: Vaivorykštės.
59. *Tarptautinių žodžių žodynas* (3 leid.). 2004. Vilnius: Alma litera.
60. Trakšelis K. 2008. Etnopolitika ir ją sąlygojantys veiksniai. *Filosofija. Sociologija*. 19(2): 1–8.
61. Vizenor G., Doerfler J., Wilkins D. A. 2012. *The White Earth Nation: Ratification of a Native Democratic Constitution*. Lincoln: University of Nebraska Press.
62. Vydūnas. 1920. *Tautos gyvata*. Tilžė.
63. Waite M. 2012. *Oxford Paperback Thesaurus*. 4 ed. Oxford: Oxford University Press.

Paulius Kavaliauskas, Mindaugas Jakutis

PROBLEM OF DEFINITION OF THE NATIONALITY AND THE NATION

S u m m a r y

The article focuses on the concepts of *nationality* and *nation*. The authors present an analysis of the terms of *nationality* (*people*) and *nation* in the Lithuanian and English. Interpretation of the *nation* and *nationality* is one of the most significant problems of political geography, history, ethnology and others.

Nationality (*people*) is traditionally identified as a large group of people who share a common language, culture, history and territory. According to the authors of the article, the *nationality* is formed by identity, nationhood, homeland, language, culture, historical memory, ethnic basis, common origin, common list of acceptable names, often common social, economic and political life as well as solidarity. The more complex structure of society is a *nation*. The word *nation* came to English from the old French word *nacion*, which in turn originates from the Latin word *natio* literally meaning that which has been born. The *nation* began to emerge in the late 18th century as the leading form of government and social organization. The *nation* was traced to the French Revolution and ideas deriving from 18th century French philosophers. The *nations* are a modern quasiethnic phenomenon arising from the primary *people*. The main signs of *nation* are identified as integrated statehood, but according to the authors of the article, the *nation* is formed by citizenship, nationalism, self-consciousness and solidarity.

As for the sense of *nationality* or the *nation*, the most frequently mentioned are the distinctive features that are clearly important to the *nationality* or the *nation*, but the *nationality's* and the *nation's* essence lies in the factors that shape the realities identified by these notions. It is one of the distinctive features of exclusion and the factors shaping the full or partial discrimination with regard to the definition of a *nationality* or a *nation*, and is determined by the current problematic existence. It should be noted that some of factors forming the *people* and *nation* are transformed accordingly. It turns national identity into a nationality and nationalism into a patriotism, respectively, also increasing the importance of solidarity. However, the statehood and citizenship clearly and constructively examine the boundary between the two concepts.

It is understood that all of the definitions only reflect trends in the interpretation of the concept of scientific literature. The definition versions of the *nationality* and the *nation* given in the article should never be perfect or fully completed – both ethnic *people* as a political phenomenon and *nation* state as a national phenomenon are multifaceted, dynamic, even with some transcendent elements, therefore they simply cannot be fully included in a short static form of definitions.

This article represents only the initial part of the *nationality's* and *nation's* methodological research complex. As a viable political geographical direction of research in this problematique should be global mapping of *nations*, not yet available, but very necessary, including a classification of *nations* according to their development and distribution of these compounds.

Key words: nationality, people, nation, self-consciousness, nationalism, solidarity, state